

KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞLA AMERİKAN ANAYASAL VE İDARİ SİSTEMLERİ(*)

Ferrel Heady, New Mexico Üniversitesi
Çeviren: İftar B. Tarhanlı (**)

Amerikan anayasal ve idari sistemleri, esas olarak iç etkilerle biçimlenmiş; ancak oluşma aşamalarında çeşitli dış etkenlerden de etkilenmiştir. Bu etkenler arasında, antik ve klasik imparatorlukların ve şehir devletlerinin, Avrupa feodalizminin ve mutlak monarşilerin, İngiltere ve çağdaş ülkelerin anayasal ve idari yapıları vardı. Daha yakın dönemlerde ise anayasacılık, federalizm ve başkanlık gibi Amerikan kavramları, uygulamaları beklenmedik farklılıklara yolaçmakla birlikte, diğer ülkelere model oluşturmuştur. Yabancı kaynaklardan alınan kavramların Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanımında vurulan Amerikan damgası gibi başka ülkeler de Amerikan modellerini uygularken kendi bünyelerine göre uyarlamışlardır. Karşılaştırmalı bir bakış, Amerika Birleşik Devletleri'nde gelişen anayasal ve idari sistemlerin kökenlerini ve etkilerini anlamak yolunda katkıda bulunacaktır.

Karşılaştırmalar Konusunda Uyarılar

Amerikan anayasal ve idari sistemleri karşılaştırmalı bir bakışla incelendiğinde, ihtiyatlı davranılması gerekliliği gözönünde tutulmak gerekir.

En önemli nokta, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasal gelişmelerin büyük ölçüde, dış etkenlerden çok, iç etkenlerden etkilenmiş olmasıdır. Ortaya çıkan anayasal ve idari yapı, tarihsel kökenleri çeşitli olmakla birlikte, özgün bir Amerikan üründür ve son dönemlerde dün-

*) Çevirisini sunduğumuz bu yazı *Public Administration Review*, Cilt 47, S. 1, 1987'de yayınlanmıştır.

***) İftar B. Tarhanlı, İ.Ü. Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalında araştırma görevlisidir.

yanın çeşitli yerlerindeki lkelerin siyasal tercihlerini etkilemektedir.

Karşılaştırmalı yönler üzerinde odaklaşmak, bu i etkenlerin Amerikan politikasını biçimlendirmedeki kapsamlı önemlerine karşın, salt arızı olarak ele alınabilecekleri anlamına gelir. Bu sempozyumun diğer katılanları, Avrupa ile aradaki coğrafi uzaklık; çoğunluğu Eski Dünya ile bağlarını kesmek yolunda kişisel bir tercih yapmış ve yaşamlarını etkileyen gereksiz devlet müdahalelerine karşı koymaya kararlı bireylerden oluşan bir koloni toplumu olmak; sınırdan sınıra geçerek bir kıt'a'nın çoğu yerinde yerleşebilme olanağı; Amerikan sanayi devrimi sırasında batıya doğru genişleme, göçmen akını, iletişimin ve ulaşımın geliştirilmesi, imalatın yaygınlaşması ve artan Őehirleřme sonucu oluşan büyüme dalgası; bunları izleyen ve devletin araya girmesini gerektiren sosyal-ekonomik krizler gibi etkenlerin' etkileri üzerinde yoğunlaşabileceklerdir.

Karşılaştırmalar yapmak konusunda bir başka uyarı da, Amerikan tarihinin hiçbir döneminde, ne anayasal ne de idari sistemin tam bir uzlaşma temeline oturmamış olduğunun gözönünde tutulmasıdır. Temel zellikler belirlenebilse de bunlar, araştırılan hedeflerdeki, resmi olarak üzerinde uzlaşmaya varılan tercihlerin gerisindeki anlayışlardaki ve bu tercihlerin anlamlarına ilişkin yorumlardaki farklılıklar karmaşasını maskeler.

Daha büyük bir güçlük, anayasal ve idari sistemlerin durağan değil, devingen oluşundadır. Amerikan deneyiminde her iki sistem de belirli bir Şekil almadan önce, diğer bir ifadeyle cenin halindeyken, bir dizi değişimlerden geçerek bugünkü durumuna ulaşmıştır; bu evrim bundan sonra da sürecektir. Karşılaştırmalı zmlmeyi olanaklı kılmak için kısa zaman dilimleri içindeki değişimlere eşit dikkat vermek yerine, salt sınırlı kronolojik dönüm noktalarını almak yardımcı olabilir.

İkiyznc ve yüzüncü yildnmlerinin 1987'de kutlanması, bu tür dönüm noktalarını sağlamaya uygundur. Amerikan anayasacılığının ve Amerikan kamu yönetiminin köklerinin daha önce oluşturulduğu tartışmasızdır; ancak, her sistemin belirgin bir biçimde ortaya çıktığı ve ortak olarak başlangıç noktası kabul edilen bir tarihi bulunur. Anayasal sistemin doğumunu 1787 tarihli Anayasa ilanına rastlatmak göreceli olarak kolaydır. «Amerikan İdare-devleti»nin ortaya çıkışını tarihlemek ise daha tartışmalıdır. Bağlanrı çoğunlukla 1880'li yıllarla, özellikle de 1887 yılıyla kurulur, zira bu bir yıl içinde Eyaletlerarası Ticaret Komisyonu kurulmuş ve Woodrow Wilson'un «Kamu Yönetiminin

İncelenmesi» üzerine makalesi yayınlanmıştır. Ancak, bu tür bir özgürlük büyük ölçüde tartışmaya açıktır. Wilson'un makalesinin önemi yakın zamanda kapsamlı bir tartışmaya konu olmuştur². Crenson, federal devletteki bürokratikleşmenin daha erken tarihlerde, Jackson döneminde olduğunu ileri sürmektedir³. Skowronek ise, en önemli sistem dönüşümünün daha sonra, 20. yy başlarında yereldiğini savunur⁴. Böylelikle 1887 tarihi bir kesinlikten çok, kullanışlılık ifade eder.

Nihayet, anayasal ve idari sistemlerin biçimlendirilmesindeki öncülük aynı kişilerde birleşmemiş, farklılık göstermiştir. Her iki sistemin de en etkin biçimleyicileri, genellikle değişik zamanlarda ortaya çıkan ve değişik emsaller üzerinde duran değişik kişiler olmuştur.

Anayasal sistemi oluşturanlar arasında ilk sıraları James Madison, Alexandre Hamilton ve Thomas Jafferson alır⁵. Bir sonraki yüzyılda Amerikan İdare-Devletini oluşturan başlıca kişileri saptamak daha güçtür. Kısa bir liste içinde Dorman' B. Eaton gibi kamu hizmeti reformcuları ve Woodrow Wilson ile Frank J. Goodnow gibi, ilki daha sonraki meslek yaşamında bir kamu görevlisi olarak da etkin olmuş bilim adamları sayılabilir.

Bu kişilerin birkaçı hem anayasal, hem idari alanda etkin rol oynamıştır. Bu durum özellikle ilk gruptan Hamilton ve Jafferson, ikinci gruptan da Wilson için geçerlidir⁶. Hamilton, yeni anayasal düzendeki yürütme ve idare işlevleri hakkında gayet gelişkin bir bakışa ve ilk yıllardaki idari mekanizmanın biçimlendirilmesi hususunda herkesten daha fazla bir etkiye sahipti. İdare konusunda çok farklı görüşleri olan Jafferson'un daha uzun bir zaman dilimine yayılmış ve bakışı ileride İdare-devlet oluşurken yeniden gündeme gelen Hamilton'un tersi yönde olan, ancak, eşdüzeyde bir etkisi görüldü. Önce bir bilim adamı, daha sonra hem eyaletsele hem ulusal düzeyde yürütmenin başı olarak görev yapan Wilson, anayasal sistemin kendi deyişiyle «kongre hükümeti»nden, başkanın rolüne daha ağırlık veren bir yeniden düzenlemeye doğru dönüşümünde başrolü oynadı.

Bu makalenin odak noktası, tüm bu uyarılar gözönünde tutularak, Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlıktan bu yana geçen ikiyüz yılı içindeki anayasal ve idari sistemlerinin gelişimine hem tarihsel hem çağdaş anlamda karşılaştırmalı bir yaklaşımdır.

Amerikan Sistemlerinin Öncülleri

Amerikan anayasal ve idari sistemlerinin mimarları, o zaman açıkça

ancak daha çok üstü örtük bir süreç içinde, Amerikan düzeniyle ilgili olacağı düşünülen birçok tarihsel örnek üzerinde durdu. Burada esas olan, bu dış etkenler arasında en önemlisini belirlemek ve Amerikan anayasal-idari gelişimini nasıl etkilediğini saptamaktır. Tarihsel öncüllerin çözümlenmesi, Batı dünyası tarihinde egemen olmuş siyasal rejimlerin, yalınlaştırılmış bir sınıflandırılmasına ve bunların, Amerikan kurumları ve uygulamasını oluşturmaya yardımcı olan belirgin niteliklerinin saptanmasına dayanır⁸.

Antik Dönem ile Klasik Dönem İmparatorlukları ve Site Devletleri

Sümer uygarlığının yükselişinden Roma İmparatorluğu'nun nihai çöküşüne ve bunu izleyen feodalizme dek uzanan uzun dönem içinde, Kutsal Topraklar ve Akdeniz Havzası'ndaki antik ve klasik toplumlar genellikle ya geleneksel imparatorluklar, ya da site devletleri biçiminde yapılanmıştır. Bu iki siyasal sistem tipi, çapları ve değer yönelimleri açısından farklılıklar taşımaktaydı. İmparatorlukların kapsadığı bölgeler daha geniş, düzen ve yerleşiklikleri daha fazla ve yönetimi etkin kılabilmek için idari görevler hususunda gösterdikleri çabalar daha büyüktü. Site devletlerin boyutları daha küçüktü. Bireyler ve topluluklara dikkat çekici ölçüde özgürlükler tanınmış ve özellikle Yunanistan'da siyasal meseleler üzerinde tartışmalarda bulunabilecek forumlar oluşturulmuş, ancak idari meselelere göreceli olarak daha az ilgi gösterilmişti.

Tarihsel ve coğrafi uzaklıkları nedeniyle bu sistemler, Amerikan kurumları üzerinde anlaşılabilir şekilde nispeten az ve dolaylı etkide bulunmuşlardır. Sınırlı boyut, görüşmeler sonucu ortaya konan ortak düzenlemeler ve İdare'de amatörlük gibi site-devlet nitelikleri, Amerikan anayasal sisteminin kurucularına çekici gelmiş; ancak en çok, site-devletleri konfederasyonları siyasal deneyiminin, bir grup hükümler-benzeri geç 18. yy devletlerini yeni bir ulusa dönüştürecek en iyi yöntemi arayan anayasa koyucularına nasıl yol gösterebileceği ile ilgilenebilirlerdir. Madison ve Hamilton gibi federal sistem savunucuları, antik konfederasyonları iyice incelediler ve siyasal bir süreklilik sağlayabilme açısından genel anlamda uygunsuzluklarını vurguladılar⁹. Öte yandan Jafferson daha en baştan 1787 tarihli belgedeki federal düzenlemeler konusunda çekincelere sahipti ve konfederasyon sisteminin «varolan ve varolmuş» en iyi yönetim şekli olduğu yolundaki nitelemesinden asla vazgeçmedi¹⁰. Kariyerinin ileriki dönemlerinde, federal hükümetin yetkilerini aşmasının delili olarak gördüğü, asıl sorumluluğu

olan eyalet hükümetlerinin dışişlerinin ötesinde içişlerine de karışması hususunda endişesi gittikçe arttı ve Amerikan Birliği'ni, ne federal devletin ne de eyaletlerin daha güçlü olduğu bir konfederasyon olarak tanımlamayı sürdürdü¹¹. Böylelikle, anayasal gelişmenin bu ilk evresinde, Amerikan sisteminin biçimleyicileri arasındaki felsefi farklılıklar, klasik tarihi yorumlamaları ve uygulamalarına yansımaktaydı.

Antik dönem imparatorlukları daha az ilgi çekti, zira despotik ve monarşik niteliklerinin Amerikan siyasal değerleriyle ters düştüğü düşünülmekteydi. Ancak Roma İmparatorluğunun hakkı, hukuka ve idari teknolojiye katkıları dolayısıyla teslim edildi. Kesinlikle, hiyerarşi ve profesyonelliği gibi ortaçağlarda Roman Katolik Kilisesi tarafından canlı tutulan ve Rönesans dönemi sonrası Batı Avrupa mutlak monarşilerinin olgunlaştığı dönemde yeniden ortaya çıkan örgütsel kavram ve uygulamaların atası Roma İmparatorluğu'du. Bunlar, Wilson ve Amerikan İdare-devletin diğer mimarlarının takdirini kazanan kameralizm ve Avrupa İdare «bilimi»nin diğer türlerinin gelişmesini sağladı.

Avrupa Feodalizmi

Avrupa'daki uzun feodal dönemin Amerika Birleşik Devletleri üzerindeki etkisi, bir ölçüye kadar maskelenmiş ve dolayısıyla olup; Yeni Dünya toplumlarına Batı Avrupa kolonisel güçlerinin aktarımı şeklinde gerçekleştirilmiştir. Reinhard Bendix'in belirttiği gibi, «Batı Avrupa deneyiminin bir bütün olarak gösterdiği benzerlikler», sonradan koloniler tarafından tevarüs edilen «Avrupa feodalizminin ortak mirası»¹²ndan kaynaklanır. Feodal «karanlık dönemler»den alınan ders, feodalizmin toplumsal parçalanmışlık niteliğinin, Roma İmparatorluğu'nun görkemli günlerinde ulaşılan sosyal yaşam düzeyine müthiş bir darbe indirmiş olmasıdır. Bu, ayakta kalabilmek için uygun yönetsel kapasiteyi sağlamaya yetecek ülke ve kaynaklarla siyasal bir bütünü örgütleme gereksinimini vurgulayarak, yeni bağımsızlığına kavuşmuş eski İngiliz kolonileri üzerinde hem anayasal hem idari sonuçlar doğurdu. Feodalizmin bazı özgül yönleri de Amerikan karar alıcıları için çekici görünmüş olabilir; örneğin feodalizmdeki sözleşmesel ilişki anayasa koruyucularının sosyal birlik görüşleriyle ve feodal dikey otorite düzenlemeleri, Amerikan idari sistemini biçimlendirmiş olanların kavramlarıyla uyumluydu.

Ancak, Avrupa feodalizminin dönem olarak uzaklığı ve İngiliz kolonilerinin tarihsel deneyiminde feodal bir dönemin yoksunluğu, her-

hangi bir feodal etki izinden çok daha belirleyiciydi. Çok yıllar önce Tocqueville Amerikalıların, «demokratik bir devrime gereksinim olmadan» demokrasiyi sağlayabilme bakımından büyük bir avantajları olduğunu ve «eşit hale gelmek yerine, öyle doğmuş olduklarını»¹³ belirtmişti. Hartz, Amerika'nın tarihinde feodal evreyi atlamış olduğunu ve böylelikle 1776 devriminin üstün yönünün «yolaçtığı özgürlük değil, yoketmek zorunda olmadığı kurulu feodal düzen» olduğunu vurgular. Sonuç, Amerikan siyasal düşüncesinin ana varsayımı olarak «atomist sosyal özgürlük gerçekliği»ni içeren ve devletin gücünün sınırlandırılması gerektiğinde direnen «Locke'cu düşünüş»ün ulusal planda benimsenmesidir¹⁴. Huntington, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasal kurumların zayıflığını, feodalizmin yokluğuna ve ortaya çıkan özgürlüğe karşı karşıkoyma gereksinimine bağlar; böylelikle «temelde hükümet karşıtı» bir «Amerikan Düşünüşü» hususundaki fikirbirliğine katkıda bulunur¹⁵. Esasen Amerikan tarihinde feodalizmin varlığından çok yokluğunun başlıca sonuçları bunlardır.

Avrupa Mutlak Monarşileri

Dört yüzyıllık bir dönem içinde, ortaçağ feodal siyasal modelleri, Avrupa'nın farklı bölgelerinde farklı süreçler içinde, 16.-18. yüzyıl mutlak monarşilerine dönüştü. Bu rejimin dorukları, Prusya'da 1640-1780 yılları arasında hükümlan dört kral döneminde ve Fransa'da XIV. Louis döneminden başlayarak 17. yy ortalarından Fransız Devrimine kadar uzanan evrede yaşandı. Bu rejimlerin varlığı, kısmen Roma İmparatorluk emsaline atfen hükümdar hükümlanlık yetkileriyle donatarak; monarşiyi destekleyecek kaynakları vergiler yoluyla temin ederek; ekonomik etkinleri denetlemek için temel siyasa olarak merkantilizmi benimseyerek ve idari yetkileri genişleterek, merkezileştirmek ve profesyonelleştirmek suretiyle sağlandı¹⁶.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığına kavuştuğu, Konfederasyon Hükümleri deneyimini geçirdiği, 1787 Anayasası'nı benimsediği ve ilk ulusal idari sistemi uyguladığı dönemlerde Kıt'a Avrupa'sında çoğunluğu bu tür monarşiler oluşturmaktaydı. Doğal olarak, hem olumsuz hem de olumlu olarak etkilenimlerde atıf noktası bu rejimlerdi. Anayasal meselelere ilişkin olarak monarşiler, neredeyse evrensel çapta benimsenmek yerine reddedilen modellerdi. İdari örnekler olarak ise, hem başta hem de sonradan karışık tepkiler topladılar. Yürütmenin etkinliği, sorumluluğu ve yetkilerini vurgulayan ve Washington'un Başkanlığı

clöneminde, Eyalet İdarilerine dayanmak yerine merkezi hükümetin kendi İdare'sini yaratmasına ilişkin canalıcı kararın alınmasına yolaçan Hamilton'un idari kuramı, Avrupa modelini temel olarak benimsediğini gösterir. Öte yandan Jafferson, Avrupa modelleri aleyhine sürekli uyarılarda bulunmuş, merkezi idareyi keyfilik ve baskıyla özdeşletirerek hükümet programlarının boyutlarının sınırlı tutulmasını savunmuş ve ulusal hükümetin anayasanın kabulünden sonraki ilk on yıl içindeki girişimlerini eyalet haklarına saldırı olarak niteleyerek lanetlemişti¹⁷. 19. yy. başlarında, Jefferson ve onu izleyenlerin Başkanlık dönemleri sırasında, İdare modellerinde değişimler yapıldı; böylelikle 1830'larda yabancı bir gözlemci olarak Tocqueville Birleşik Devletler'e vardığında Jefferson'cu tercihler Hamilton'unkilerinin yerini büyük ölçüde almış bulunmaktaydı.

Avrupa monarşilerinin idari başarıları, 19. yy. sonlarında Amerikan İdare-devleti biçimlenirken yeniden rağbet kazandı ve Woodrow Wilson'ın yazılarında özel bir yer' aldı¹⁸. Wilson, İdare'nin sistematik bir şekilde incelenmesini «İdare bilimi»ni oluşturan yeni bir olgu ve bunu da çok daha eski «siyaset bilimi»nin en son ürünü olarak görmekteydi. Bu, yalnızca «yabancı dilleri» kullanan «yabancı bilim»in hakkı en başta Almanya ve Fransa'daki Avrupalılara teslim edilmeliydi. Liderliği, mutlak ancak aydınlanmadan geçmiş hükümdarları olan devletler almıştı. Böylece bu bilim, «bütün halindeki bir devletin gereksinimleri için benimsenmiş ve merkezi idarenin gayet kuvvetli olduğu rejimlere uydurulmuştu...». Wilson, İdare'nin «en fazla incelendiği ve neredeyse mükemmele ulaştırılmış olduğu» örnekler arasında en önde gelenin Büyük Frederick ve ardıllarının hükümranlığındaki Prusya olduğunu belirtiyordu. İkinci örneği de, Fransız monarşisinden türeyen ve mutlak bir hükümdar olan Napoleon'la önem kazanan Fransız İdaresi idi.

Wilson'un savının başlıca önemi, Amerika Birleşik Devletleri gibi demokratik bir ülkenin de mutlakiyetçi rejimler tarafından geliştirilen idare iliminden, siyasal olarak onlardan biri durumuna gelme riskine girmeden güvenle yararlanabileceği noktasındaydı. Amerika Birleşik Devletleri'nin «Prusya'nın idari yetenekleri uğruna Prusya tarihine sahip olmayı» istemeyeceğini teslim eden Wilson, bu tür hiçbir riskin olmadığını görerek, «bu çok arzu edilecek İdare biliminin uygulanması»nda hiçbir gecikmeye gerek olmadığını belirtiyordu. İdare ilimine Amerika'da gösterilen rağbet, çeşitli biçimler almış olmakla birlikte, Avrupa monarşileri deneyiminden kaynaklanır.

İngiliz Sistemi

Dış etkenler arasında İngiliz sistemininkiler, bütüncül olarak en önemli olmuş olanıdır. Amerikan anayasal ve idari gelişiminin tüm aşamalarında İngiltere baş model, ana figür ve siyasal düşüncelerin kaynağıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nin hem anayasal hem idari sistemleri, İngiliz emsallerinin örnek alınışını, karşı çıkılışını ve çeşitlemelerinin benimsenmesini yansıtır.

Caldwell, bağımsızlık öncesi Amerikan siyasal ve idari kurumları ve uygulamaları için üç kaynak gösterir: İngiliz yasaları ve tarihi; koloni deneyimi; ve «klasik antik dönem cumhuriyetlerinin siyasal düşünce ve kuramlarının genel yapısı»¹⁹. Bunlardan ilk ikisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk anayasal ve idari düzenlemelerinin İngiliz modeli üzerine çeşitlemeler olmasını, böylelikle de iki sistemin farklılıktan çok benzerlik göstermesini sağladı.

A.B.D. Anayasası'ndaki, İngiliz modelinden farklılık gösteren siyasal esaslar herkesce bilinmekte ve ayrıntılı olarak tartışmaya gerek bırakmamaktadır. Bunlar arasında monarşi yerine cumhuriyetin, birlik yerine federal sistemin, parlamento üstünlüğü yerine anayasaya dayalı kuvvetler ayrılığı sisteminin yeğlenmesi yer alır. Siyasal ve kurumsal devamlar listesi ise daha uzun ve olasılıkla daha belirgindir. Bunlar arasında da İngiliz common-law geleneğinin sürdürülmesi, yönetenlerle yönetilenler arasında sözleşmesel esaslara dayalı olarak hükümlerlik yetkilerinin sınırlı tutulması kavramı, genel seçimle işbaşına gelen görevliler aracılığıyla temsil edilme ve devlete karşı bireysel hakların teminat altına alınması yer alır²⁰.

Samuel P. Huntington, İngiliz tarihinin bir evresinin, 17. yy. ortaları Püriten Devriminin, Amerikan siyasetinin kökenlerini anlama konusunda bir esas oluşturması bakımından özel bir ilgiyi hak ettiğini belirtir. «Amerikan siyasal tarihinin tek en önemli biçimlendirici olayı» olarak nitelendiren Huntington, «Püriten radikalizminin yayılarak yeni bir toplumun ana prensibi haline geldiğini; İngiltere'nin Püriten bir toplum yaratmadan bir Püriten Devrim yaşadığını; Amerika'nın ise bir Püriten Devrim yaşamadan Püriten bir toplum yarattığı» savını ileri sürer. Amerikan Protestanlığı, Huntington'un görüşüne göre dünya üzerinde başka hiçbir yerde görülmedik şekilde öylesine bir evrime uğramıştır ki, «kilise ile devlet kurumsal olarak kesin biçimde ayrılmış, ancak dinsel ve siyasal düşüncelerle semboller ulusal inançlarla tam an-

lamıyla içiçe geçmiştir». Böylelikle, arada tekrar tekrar gündeme çıkan ve Amerikan siyaset modelinin bir parçası haline gelen «inançsal tutku» dönemlerinin kaynakları, İngiliz Püriten Devrimi'ne doğru izlenmelidir²¹.

Tarihçi Henry Steele Commager, Amerikan Devrimi'nin ikiyüzüncü yılında, «bugün sahip olduğumuz her ana siyasal kurum, 1800 yılından önce yaratılmıştır»²² diyerek abartıda bulunmuş olabilir, ancak İngiltere'den anayasal ve siyasal esasları ödünç alışıımız bu tarihlere rastlar.

İdari rekabet açısından durum farklıdır. Barry D. Karl'a göre, Amerikan İdare kuramını ve uygulamasını herhangi bir başka yabancı kaynaktan çok etkileyen İngilizlerdir²³. Karl, tam bir liste vermek yerine, birkaç örnek vermekle yetinir. Leonard White da İngiliz şekil ve usullerinin özellikle federalist ve Jackson'cu dönemlerde etkin olduğu üzerinde durmuştur. Şüphesiz, Paul Van Riper'in deyişiyle «yabancı bir buluşu Amerikanlaştırma»nın en belirgin ve uç örneğini 1883 tarihli Pendleton Yasası'nın kabulüyle doruğunu yaşamış kamu görevleri reformu hareketi oluşturur. Bu çabalar esasen, 1850'lerdeki Northcote-Trevelyan reformlarını izleyen İngiliz deneyiminin sonuçlarını Amerikan sahnesine uyarlayabilmeyi içermekteydi²⁴. İngiliz kamu görevleri emsallerini örnek almanın sürdüğü, daha yakın bir tarihte, 1978'de avni cizgide daha önceki birçok başarısız çabadan sonra, Üst Kademe Yönetici Servisi'nin kurulmasıyla görülür.

Çağdaş Ulus-Devletler

Amerika Birleşik Devletleri, hakettiği üzere «ilk yeni ulus» olarak adlandırılmış, ancak kuruluşunu kısa süreyle Fransa'daki devrim sonrası mesruiyetin kaynağı olarak monarsiden ulusa dönüşüm izlemiş ve 18. yy'dan bu yana en yüksek oran II. Dünya Savaşı'ndan sonra görülmek üzere, bu tür çağcıl siyasal yapıların sayısı 150'den fazlaya ulaşmıştır. Bu çağdaş ulusların, Amerikan tarihi boyunca hem anayasal hem idari alanda Amerika Birleşik Devletleri'nin almış olduğu örneklerin kaynağı olmuş oldukları düşünülebilirse de, bunun yalnızca sınırlı bir ölçüde ve daha çok İdare alanına ilişkin olduğu görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri Anayasası diğer anayasaların hazırlanışında çoğunlukla model olarak alınmış; ancak Amerikan anayasal sistemi, evrimi sırasında yabancı yeniliklerden çok az etkilenmiştir.

Genelde Amerika Birleşik Devletleri yine çağdaş ulus-devletlerle

olan ilişkilerinde idari kuram ve teknoloji alıcısı olmaktan çok vericisi olmakla birlikte, İdare alanında durum daha da karışıktır. Bağımsızlıktan sonraki ilk yüzyıl boyunca, Amerikan İdare-devleti biçimleninceye dek, daha gelişkin oldukları ve örnek alınabilecekleri düşünülen Avrupa uygulamalarına karşı büyük ölçüde bir ilgi olduğu görülür. Leonard White, özellikle Jackson döneminde «hem Kongre'nin, hem de yürütme erkinin, İdari ve teknik gelişmelere rehber olmak üzere, yabancı deneyimler hususunda özel araştırmalar yapmaya başladıklarını» bildirir ve buharlı ulaşım güvenliği, gümrük depolama sistemleri, posta sisteminin işleyişi ve kamu basınının yönetimi gibi değişik alanlardan çok sayıda örnek sunar²⁶. 19. yy ortalarındaki kamu görevleri reformu hareketi, olasılıkla bu tür iktibasların ve uyarlamaların en etkileyici tek örneğini oluşturur.

1880'lerden beri Amerikan İdare-devleti yüzyılı içinde bu alma tarzı ender bazı durumlar dışında zayıflamıştır. Son yıllarda İskandinav ombudsman kurumunun arzettiği çekicilik, kamu kurumlarının daha çok sayıda bulunduğu ülkelerdeki işleyişe gösterilen ilgi ve Japon rekabet başarılarının yolaçtığı Japonya'daki iş idaresi yöntemlerinin topladığı merak bu ender olgulardandır. Amerika Birleşik Devletleri daha çok, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası kapsamlı teknik yardım programlarıyla idare teknolojisi ihracı için bir kaynak haline gelmiştir.

Model Olarak Amerikan Sistemleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde bağımsızlıktan bu yana geçen iki yüzyıl içinde yeralan anayasal ve idari karışım, karmaşık bir yapı oluşturur. Bu unsurlar arasında en önemlisini saptamak kolay iş değildir ve çözümleyicilerin seçimlerinde farklılıklar gösterdikleri görülür. Benim görüşüme göre, en belirgin üç unsur anayasacılık, federalizm ve başkanlık sistemidir²⁷.

Bu unsurları vurgulamakla, kuvvetler ayrılığı, yargısal denetim, çoğulculuk, insanın doğal hakları ya da devlet yetkilerinin sınırlandırılması gibi başkalarının önemini küçümseme niyeti güdülmemektedir²⁸. Açıkça bu seçilenler, kısmen diğerlerine bağımlılık gösterir ya da başka unsurların varlığına gereksinim duyar. Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrımının bir ürünüdür. Yargısal denetim, anayasal yorumlama konusunda nihai bir hakeme gereksinim olduğu savına dayanır. Bireysel haklar, günün iktidarının ihlallerine karşı anayasal korunmayı gerektirir. Fe-

deral bir sistem, idari yetkilerin dağılımına ilişkin bazı öndüzenlemeler üzerinde kurulmalıdır.

Karşılaştırmalı bir bakış, anayasalcılık, federalizm ve başkanlık sisteminin vurgulanmasına yönelir. Bu unsurlar, anılan diğerlerinin bazıları ile birlikte, yalnızca bu ülkede görülme açısından özgün değildir. Esasen birçoklarına, diğer çağdaş ulusların çoğunda da rastlanır. Karşılaştırmalı bir çözümlenme yönündeki bu seçim, iki gerekçeye dayanmaktadır. Bunlardan biri, Amerikan deneyiminin bu unsurlarının, diğer ülkelerin kendi anayasal ve idari sistemlerini biçimlendirirken en çekici buldukları modeller şeklinde görülmesidir. Diğer ise, Amerikan karışımının, ulusal gelişim sırasında bu unsurların tekrar tekrar karışması sonucu özgün bir nitelik kazanması ve böylelikle bu özgül unsurların bazılarının başka yerlerde de görülmekle birlikte, eşyönde işlememesidir. Bu baskın unsurların her biri ,1787 tarihli anayasal düzenlemeler hususundaki amaçlı seçimlerin bir sonucudur ve herbirinin, idari sistemin işleyişi üzerinde belirlenebilir bir etkisi bulunur. Anayasal sistemdeki bu unsurların anlamı zaman içinde durağan kalmamış; İdarerin işleyişi üzerindeki etkileri de her zaman aynı olmamıştır.

Anayasacılık

Devletin işleyişine rehberlik eden ve düzenleyen bir dizi temel kurallar ve hükümlerden oluşan şekilde bir anayasa tüm günümüz uluslarında bulunur. Amerikan anayasacılığı, iktidarın yetkelerini belirten ve sınırlayan yazılı bir belge olarak daha kesin bir anlama sahiptir. Koloni dönemindeki ve Konfederasyon Hükümleri gibi öncülleri olmakla birlikte, 1787 Anayasası bu anlamdaki anayasacılıktaki ulusal gavrretlerin öncüsüdür.

Bu tarihsel tercih, geniş ölçüde anayasal sistemin diğer iki esas unsurunu, yani federalizmi ve başkanlık sistemini doğuran merkezi idaredeki kuvvetler ayrılığını sağlamak ve korumak için yazılı bir anayasaya görülen gereksinimle açıklanabilir.

Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın bugüne dek ulaşan en uzun ömürlü anayasacılık örneklerinden birisi olma olgusu kısmen kısalığına kısmen de uyarlanabilme yeteneğine bağlıdır. Yalnızca 26 resmi ek yapılmış olmakla birlikte (ilk onu, Anayasa'nın kabulünden hemen sonra yer almıştır), anahtar anayasal hükümler zaman içinde yargısal yorumlar ve yeniden yorumlarla değişmiştir. Ancak bu değişimle-

rin hiçbir temel modeli farklılaştırmamıştır. Özde, anayasal sistem ikiyüz yıllık bir süreklilik göstermiştir.

Amerikan idari sisteminin anayasal gerekliliklere uyması gerektiği halde, belgenin kendisinde kamu yönetimi modelini doğrudan etkileyen hüküm son derece az sayıdadır. Anayasal sorumluluk, yasaları «sadık bir şekilde uygulanmasını» sağlamak üzere yürütmenin başgörevlisi olarak Başkan'a verilmiş ve yürütmenin üst kademe görevlilerinin Senato'nun onayı da alınarak Başkan tarafından atanacağı ve onun «istekleri doğrultusunda» görev yapacakları belirtilmiştir. Hem Kongre, hem Başkan'ı içeren olağan yasama süreci İdare'nin yapılandırılmasına ve işleyişine ilişkin birçok karar için kullanılmaktadır. Bu hükümler idari sistemi değiştirmek için hiçbir temel engel oluşturmamaktadır, böylelikle biryüzyıl önce «İdare-devlet»i yaratmak yönündeki ana değişimler dahi resmi bir anayasa değişimini gerektirmemiş ve anayasaya aykırılık savları dahi başarılı bir şekilde temellendirilememiştir.

Son iki yüzyıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, başka uluslar tarafından kabul edilen yazılı anayasalara model oluşturmuştur. Başka bir yerde anayasacılık kavramının benimsenmesi, Amerikan Anayasası'nın özgül niteliklerinin de katılmış olduğu ya da olmadığı anlamına gelebilir. Benzerliklerin ya da farklılıkların ayrıntılı bir çözümlenmesine burada girişilemez. Amerikan Anayasası ile başkaları arasındaki en belirgin karşıtlık, göreceli uzun süreliliğindedir. Örneğin, 1958 tarihli Fransız Beşinci Cumhuriyet Anayasası, 1789'dan bu yana hemen hemen eşsüresel bir ikiyüzyıl içinde onaltıncı olanıdır. Ancak kesintili şekilde yürürlükte olan 1967 tarihli Bolivya Anayasası, İspanya'dan bağımsızlığını kazandığı 1825'den bu yana bu ülkenin onaltıncı anayasasıdır. Amerikan Anayasasının model olarak yaygın bir şekilde alınmış olmasına karşın, sürekliliği hiçbir yerde görülememiştir.

Federalizm

Amerikan federalizmi, Konfederasyon Hükümleri'yle düzenlenen konfederatif sistemin başarısızlığa uğramasının doğrudan sonucuydu. Hükümranlık kavramını meşrulaştırma temel alınarak anayasal yetkeler hem ulusal hükümet hem de eyalet hükümetlerine tanınmıştı. Bunun için ulusal hükümetin yetkelerini sınırlı sayıda tutan, bazı yetkeleri ne ulusal hükümete ne de eyaletlere vermekten kaçınan ve bazı yetkeleri eyaletler için saklı kılan bir yöntem izlenmişti. Bu yaklaşım, şüphesiz kökende merkeze karşı eyaletleri yeğleme eğilimi taşımışken,

bu üstünlük birbirini izleyen birtakım olaylar karşısındaki yargısal yorumlar sonucu aldedildi. Uzun dönemli uygulama, ulusal hükümetin rolünü artırmak ve artan bir şekilde merkezi hükümet ve eyalet siyasalarını ve programlarını birbirine karıştırmak yolunda gerçekleşti. En baştan ulusal hükümet, ulusal siyasaı yürütmek için eyalet İdare'lerine dayanmak yerine kendi İdari mekanizmasını oluşturmayı yeğledi; ancak son onyıllar boyunca işleyen idari sistem gittikçe daha karmaşıklaşan, hükümetlerarası dayanışma ilişkileri ağı haline geldi.

Benzer resmi federal sistemler çağdaş uluslar arasında yalnızca yedide bir oranında görüldü. Bazı durumlarda federalizm bir gerçeklikten çok salt bir görünüş olarak kaldı. Ancak bunların çoğu geniş topraklara ve yüksek nüfusa sahip, dünyanın yarısından çoğunu kaplayan ve yaşayanların üçte birinden fazlasını barındıran ülkelerdir. Listede, İngiliz Commonwealth'inin içinde yer alan Avustralya ve Kanada gibi ülkeler, Batı Avrupa'da Federal Alman Cumhuriyeti, S.S.C.B. ve aralarında Arjantin, Brezilya, Meksika, Hindistan, Nijerya ve Tanzanya gibi çok sayıda Üçüncü Dünya Ülkeleri bulunan değişik ülkeler vardır. Amerikan federalizmi bir prototip oluşturmuş, ancak bu sistemlerin çoğu özgün tercihlere ya da ilgili ülkede ortaya sonradan çıkar değişikliklere dayanarak belirgin yönlerden Amerikan modelinden farklılık göstermişlerdir.

Başkanlık Sistemi

Bir kurum olarak Başkanlık, hem Amerikan anayasal, hem de idari sistemlerinin en ayırdedici özelliği haline gelmiştir. Başkanlık sistemi, Amerikan anayasa koyucularının Montesquieu'nün devlet yetkelerini yasama, yürütme, yargı olarak erklere böldüğü kuramını benimsemiş olmalarının dolaylı sonucudur. Yürütme erkinin seçimle gelen başı olarak Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, görevin anayasal boyutlarına ve ulusal gelişme sürecine bağlı olarak hem siyasal hem de idari meselelerde son derece güçlü bir konuma gelmiştir.

Bu durum, başkanlığın bir kurum olarak yürütme erkinin yasama ve yargı erkleriyle rekabetine bağlı şekilde iniş çıkışlar göstermiş olmasına karşın gerçekleşmiştir. Başkanlık yetkileri kriz ve «kuvvetli» kişiliğe sahip Başkanların dönemlerinde arttırılmıştır. Herhalde günümüze dek görülen en büyük karşıtlık, İç Savaş dönemi sonrası «Kongre hükümeti»yle 1960 sonları ve 1970 başlarındaki «başkanlık imparatorluğu» arasındadır. Bu yüzyıl sonuna yaklaşırken, başkanlık sistemi

geleniğinin geleceğı, Amerika Birleşik Devletleri'nde bile bulanıktır. Başkanlık sisteminin bırakılacağı düşünölemese de, işleyişinde görölen zayıflıklar üzerinde durulması, hatta reforma gidilmesi gerekecektir. Amerikan anayasal-idari karışımı içinde en zayıf ve gelecekte değışime en tabi olacak unsur başkanlık sistemidir.

Bu arada başkanlık sistemi, dünya çapında en çok örnek alınan ve uyarlanan Amerikan devlet sistemiyle gelmiş yeniliktir. Özellikle Üçüncü Dünya uluslarının çoğı bu sistemi yeğlemiştir. Günümüzde 30'dan çoğı başkanlık sistemine dayalı anayasalara sahiptir. Demokratik rejimler arasında, başkanlık sistemi ile parlamentarizm, siyasal saptama yetkisi tanıma ve idari uygulama sorumluluğı yükleme bakımından en önde gelen alternatiflerdir. Üçüncü bir olasılık da, Fransız Beşinci Cumhuriyeti'nin öncölük ettiği parlamento - başkanlık karması sistemdir. Başkanlık sistemine dayalı demokrasiler arasında bir süre için Costo Rika ve Venezuela gibi gelişmekte olan ölkeler yer almış, daha yakın tarihlerde de bunlara Arjantin, Brezilya ve Uruguay gibi başkaları katılmıştır. Öte yandan başkanlık sistemli anayasaları bulunan Üçüncü Dünya ölkelerinin birçoğı aslında otoriter ya da en iyi ifadeyle yarı-rekabetsel rejimlere sahip olmuş ya da olmaktadırlar. Bunlar arasında birçok Afrika ulusu ve Paraguay, Şili, Meksika gibi Güney Amerika ölkeleri yer alır. Amerikan modeline dayalı başkanlık sistemli anayasalar benimseyen diğere ölkelerin çoğı, sistemi Amerika Birleşik Devletleri gibi işletememiş; açıkca başarısız olmuşlardır. Başkanlık sistemi gelecekte, ortaya çıktığı ölkeden de çok bu ölkelerde tartışmalara konu olacaktır.

Karşılaştırmalı İlişkiler

Özet olarak, Amerikan anayasal ve idari sistemleri ile yabancı benzerlerinin ilişkilerinde zaman içinde bir farklılaşım görölmüştür. Amerikan kurumlarının ve uygulamalarının oluşum döneminde birçok tarihsel ve çağdaş dış etkenler etkili olmuştur. Bunların, daha da kuvvetli iç etkenlerle birleşmesiyle ortaya çıkan sonuç, hiçbir yabancı öncül ya da benzerde görölmeyen unsurlara sahip tam bir Amerikan ürünüdür. Sonradan, Amerikan yenilikleri (özellikle anayasacılık, federalizm ve başkanlık sistemi konusunda) başka ölkelere model oluşturmuş, çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri deneyiminden farklı beklenmedik sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, ulusal anayasa ve idare sistemlerinin oluşum evresinde, başta dış etkenler etkili olmuşsa da, her ulusun ister tevarüs etmiş, ister benimsemiş, ister iktibas etmiş ya

da ister uyarlamış olsun yabancı kurumlar ve uygulamalara kendi damgasını vuracağını gösterir.

•••

Ferrel Heady 1981'den beri New Mexico Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi ve Siyasal Bilimler alanlarında emeklilik sonrası sözleşmeli profesör olarak çalışmaktadır. Heady bu Üniversitenin 1967-68 yıllarında Akademik Rektör Yardımcılığı ve 1968-75 yıllarında Rektörlüğü görevini yapmıştır. Daha önceden Michigan Üniversitesi Kamu Yönetimi Enstitüsü Müdürü olan Heady, Ulusal Kamu Yönetimi Akademisi üyesi ve Amerikan Kamu Yönetimi Topluluğu'nun eski başkanıdır (1969-70). *Kamu Yönetimi: Karşılaştırmalı Bir Bakış* (3. baskı, 1984) adlı bir eseri bulunmaktadır.

DİPNOTLAR

Yorumları ve önerileriyle yardımcı olan Yale Üniversitesi'nden James W. Fessler'a ve Davis'teki California Üniversitesi'nden Lloyd D. Musolf'a şükranlarımızı sunmayı bir borç biliriz.

- 1) Bu unsurlar üzerine başlıca kaynaklar arasında şunlar yer alır: Louis Hartz, *Amerika'da Liberal Gelenek* (The Liberal Tradition in America) (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1955); James E. Anderson, *Siyaset ve Ekonomi* (Politics and Economy) (Boston: Little, Brown and Co., 1966); Samuel P. Huntington, *Amerikan Siyaseti: Uyumsuzluk Vaadi* (American Politics: The Promise of Disharmony) (Cambridge: Harvard University Press, 1981); Kenneth M. Dolbeare, *Amerikan Kamu Siyaseti: Yurttaşlar İçin Bir Rehber* (American Public Policy: A Citizen's Guide) (New York: Mc Coraw-Hill, 1982); Frederick C. Mosher, *Demokrasi ve Kamu İdaresi* (Democracy and the Public Service) (2. d. ed., New York: Oxford University Press, 1982); Douglas Yates, *Bürokratik Demokrasi: Amerikan İdaresinde Demokrasi ve Verimlilik Arayışları* (Bureaucratic Democracy: The Search for Democracy and Efficiency in American Government) (Cambridge: Harvard University Press, 1982); Don K. Price, *Amerika'nın Yazılmamış Anayasası* (America's Unwritten Constitution) (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1983); Barry D. Karl, *Rahatsız Devlet* (The Uneasy State) (Chicago: The University of Chicago Press, 1983); Robert H. Horwitz, Ed., *Amerikan Cumhuriyetinin Manevi Temelleri* (The Moral Foundations of the American Republic) (3d ed., Charlottesville: The University Press of Virginia, 1985); ve John A. Rohr, *Bir Anayasaya'yı İşletmek: İdare Devlet'in Meşruiyeti* (To Run

- a Constitution: The Legitimacy of Administrative State) (Lawrence: University Press of Kansas, 1986).
- 2) Örneğin, bkz. Paul P. Riper, «Siyaset-İdare İkilemi: Kavram ya da Gerçeklik?» (Politics-Administration Dichotomy: Concept or Reality?) in Jack Rabin ve James S. Bowman, yayıma hazırlayanlar, *Siyaset ve İdare: Woodrow Wilson ve Kamu Yönetiminin İncelenmesi* (Politics and Administration: Woodrow Wilson and the Study of Public Administration) (New York: Marcel Dekker, Inc., 1984) s. 203-218, ve Kent A. Kırwan «Woodrow Wilson ve Kamu Yönetiminin İncelenmesi: Van Riper'a Yanıt» (Woodrow Wilson and the Study of Public Administration: Response to Van Riper) 21s., New Orleans'taki Amerika'nın Siyaset Bilimi Derneği (American Political Science Association)'nın yıllık toplantısı için hazırlanmış teksir, 1 Eylül 1985.
 - 3) Matthew A. Crenson, *Federal Çark: Jackson Dönemi Amerikasında Bürokrasinin Başlangıcı* (The Federal Machine: Beginnings of Bureaucracy in Jacksonian America) (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1975).
 - 4) Stephen Skowronek, *Yeni Bir Amerikan Devleti Kurmak: Ulusal İdari Hacinin Genişlemesi 1877-1920* (Building A New American State: The Expansion of National Administrative Capacities, 1877-1920) (Cambridge University Press, 1982).
 - 5) Morton J. Frisch her üçünün görüşlerini açıklayıcı bir çözümlemeye «Thomas Jafferson'un Anayasa Anlayışı» (The Constitutional Understanding of Thomas Jafferson)'nda yer vermiştir. 7 sayfalık, New Orleans'daki Amerikan Siyaset Bilimi Derneği (American Political Science Association)'nın yıllık toplantısı için hazırlanmış teksir, 31 Ağustos 1985.
 - 6) Kurucular ile Gelişme Dönemi liderlerinin anayasal ve idari meseleler üzerindeki fikir farklılıklarının bir araştırması için bkz. Jeffrey Leigh Sedgwick, «Yüzüncü ve İkiyüzüncü Yıldönümleri Üzerine: Amerikan Kamu Yönetiminin Kaynakları Üzerindeki Etkiler» (Of Centennials and Bicentennials: Reflections on the Foundation of American Public Administration) 17 sayfa, New Orleans'taki Amerikan Siyaset Bilimi Derneği (American Political Science Assn.) Yıllık toplantısı için hazırlanmış teksir, 29 Ağustos - 1 Eylül 1985.
 - 7) Bkz. Henry A. Turner, «Bir İdareci olarak Woodrow Wilson» (Woodrow Wilson as an Administrator) 32 sayfa, Anaheim'daki Amerikan Siyaset Bilimi Derneği (American Political Science Association) Yıllık Toplantısı için hazırlanmış teksir, 13-16 Nisan 1986.
 - 8) Kısa bir tarihsel bakış için bkz. Ferré Heady, *Kamu Yönetimi: Karşılaştırmalı Bir Bakış* (Public Administration: A Comparative Perspective) yenilenmiş 3. baskı (New York: Marcel Dekker Inc., 1984) 4. Bölüm. Tek kapsamlı tarihsel değerlendirme (iki ciltlik) E.N. Gladden'in *Kamu Yönetimi Tarihi* (A History of Public Administration) (London: Frank Cass, 1972) adlı eseridir.
 - 9) Federalist Tezler (Federalist Papers)'in 18. No.lusu bu çözümlemeyi içerir 19. ve 20. no'lar Almanya, Polonya, İsviçre ve Hollanda'daki daha yakın tarihli Konfederasyonlara özgülenmiştir.
 - 10) Edward Carrington'a Mektup, 4 Ağustos 1787, *Thomas Jafferson'un Eserleri* (The Works of Thomas Jafferson) yayına hazırlayan: Paul Leicester Ford (New York: G.P. Putnam's Sons, 1904), cilt V, s. 318.

- 11) Lynton K. Caldwell, *Hamilton ve Jafferson'un İdari Kuramları* (The Administrative Theories of Hamilton and Jafferson) (Chicago: University of Chicago Press, 1944), s. 142-145.
- 12) Reinhard Bendix, *Ulus Kurma ve Yurttaşlık* (Nation-Building and Citizenship) (New York: John Wiley and Sons. Inc., 1964), s. 101.
- 13) Alexis de Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi* (Democracy in America) yayına hazırlayan: J.P. Mayer (Garden City, N.Y.: Doubleday and Co., Inc., 1969) s. 509.
- 14) Hartz, *op. cit.*, s. 9, 35, 61, 62.
- 15) Huntington, *op. cit.*, s. 39-41.
- 16) Genel bir bakış için Ernest Barker, *Batı Avrupa'da Kamu İdarelerinin Gelişimi* (The Developement of Public Services in Western Europe (London: Oxford University Press, 1944); İngiltere'ye ilişkin ayrıntı için bkz. G.R. Elton, *İdare'de Tudor Devrimi* (The Tudor Revolution in Government) (Cambridge University Press, 1962).
- 17) Ayrıntı için bkz. Caldwell, *Hamilton ve Jefferson'un İdari Kuramları* (The Administrative Theories of Hamilton of Jefferson) *op.cit.*, 136-137.
- 18) Bir karşılaştırmacı olarak İdare iliminde Wilson üzerine daha ayrıntılı bir çözümlemeyi, Macmillan tarafından basılacak, yayıma Ralph C. Chandler'in hazırladığı *Amerikan İdare Devletinin Yüzyıllık Tarihçesi* (A Centennial History of the American Administrative State) adlı yakında çıkacak eserin IV. Bölümü 15. Kesim'ini oluşturan «Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi» (Comparative Public Administration) nde yaptım.
- 19) Lejnton K. Caldwell «Novus Ordo Seclorum: Amerikan Kamu Yönetimi Mirası» (Novus Ordo Seclorum: The Heritage of American Public Administration).
- 20) Amerikan anayasal gelişiminin İngiliz anayasal gelişimiyle ilişkileri J.R. Pole tarafından *Yönetimin Armağanı: İngiliz Restorasyonundan Amerikan Bağımsızlığına Siyasal Sorumluluk* (The Gift of Government: Political Responsibility from the English Restoration to American Independence) (Athens: The University of Georgia Press, 1983) adlı eserde incelenmiştir.
- 21) Huntington, *op.cit.*, s. 153, 154, 158.
- 22) 1776-1976 yıllarında Amerika'nın Dünya'ya etkileri: Bir Dünya İdeali Olarak Devrim» (America's Impact on the World 1776-1976: The Revolution as a World Ideal) *Saturday Review*, 13 Aralık 1975, s. 110.
- 23) «Kamu Yönetimi ve Amerikan Tarihi: Profesyonelliğin Bir Yüzyılı» (Public Administration and American History: A Century of Professionalisin» *Public Administration Review*, cilt 36 (Eylül/Ekim 1976) s. 498-503, s. 493.
- 24) Ayrıntılar tam olarak Van Riper'in *Amerika Birleşik Devletleri Kamu İdaresi Tarihçesi* (History of the United States Civil Service) (Evanston, IL, ve White Plains, N.Y.: Row, Peterson and Company, 1958).
- 25) Seymour Martin Lipset, *İlk Yeni Ulus; Tarihsel ve Karşılaştırmalı Bir Bakışla Amerika Birleşik Devletleri* (The First New Nation; The United States in Historical and Comparative Perspective) (New York: Basic Books, 1963).
- 26) Jacksonlular (The Jacksonians) (New York: The Mac Millan Company, 1956), s. 531-533.
- 27) Bu unsurların daha ayrıntılı, karşılaştırmalı bir incelemesini, Amerika Bir-

- leşik Devletleri'nde kamu yönetimi üzerine bir bölüm yazdığım yayınlanmak üzere olan, Marcel Dekker'in basacağı, Donald/C. Rowat tarafından yayına hazırlanan *Gelişmiş Demokrasilerde Kamu Yönetimi* (Public Administration in Developed Democracies adlı eserde ele aldım.
- 28) Bkz. Carl J. Friedrich, *Anayasacılığın Amerika Dışında Etkileri* (The Impact of American Constitutionalism Abroad) (Boston: Boston University Press, 1967).
- 29) Bu çeşitlemelerin özetlemeleri için bkz. Gabriel A. Almond ve G. Bingham Powell, Jr. (yayına hazırlayanlar) *Comparative Politics Today* 3. bası (Boston: Little, Brown and Co. 1984) s. 98-101.
- 30) Bkz. Fred W. Riggs «Bürokratik Yetke ve İdari Değişim» (Bureaucratic Power and Administrative Change) in Karl W. Deutsch ve Mattei Doğan (yayına hazırlayanlar) *Uluslar Arasında Benzerlik ve Karşıtlıkların Etkileşimleri* (Interplay of Similarities and Contrasts Among Nations) (Berkeley: University of California Press) basılmakta.